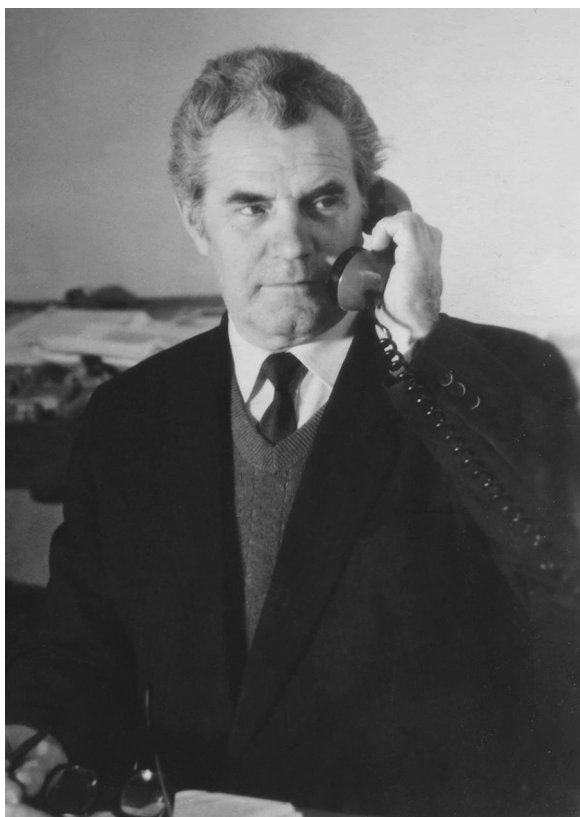

The 80th anniversary of Lithuanian forest soil researcher Prof. Dr. Habil. Mečislovas Vaičys

The contribution of Prof. M. Vaičys to forest science is many-sided and of extraordinary importance. He started his scientific activities at the Lithuanian Forest Research Institute in 1960. For a long time he was Head of Forest Soil, Hydrology and Typology Department, Vice-director and in 1984–1988 Director of the Institute.

Prof. M. Vaičys studied forest soil genesis and collected abundant data on soil properties. New soil-forming processes in Lithuanian forest soils, such as lessivation and browning,

were ascertained. Later on, original methods of large-scale forest soil mapping were prepared. In the 1960–1970s, under the guidance of Prof. M. Vaičys, all forest soils in Lithuania were mapped and the national genetic classification of forest soils was prepared. An original classification of the humidity and trophicity of forest sites, based on soil-typological groups, was offered by Prof. M. Vaičys as well. Extensive investigations were conducted on evaluating the impact of atmospheric air pollution on forest soils and other forest ecosystem components. The methodical basis for regional (national) soil monitoring was prepared. In 1992–1993, under the guidance and with the direct participation of Prof. M. Vaičys, the monitoring of Lithuanian forest soils was carried out for the first time.

In the last decade, Prof. M. Vaičys with colleagues (V. Buivydytė, J. Juodis, A. Motuzas) prepared a new *Classification of Soils of Lithuania (LTDK-99, 1999)* which is conciliated with the FAO-UNESCO *World Reference Base for Soil Resources*. He is participating also in comparative studies of forest and agricultural soils.

Prof. M. Vaičys has published more than 650 scientific and popular items on the issues of forest soils. Among them, most important are the monographs “Genesis and Properties of Forest Soils in the South Baltic Region” (1975) and “The Principles of Determining Forest Soil Indexes” (1976). He is the co-author of “Small Systematic Dictionary of Soil Science in Five Languages” (1997), of the fundamental monograph “Lithuanian Soils” (2001), manual “Forest Ecology” (2008). For a long time Prof. M. Vaičys was Chairman of the Forest Sector of West Department at the Agricultural Academy of the former USSR and President (at present Honorary President) of the Lithuanian Pedological Society. He was conferred the title of Honored Scientist (1980), awarded Lithuanian State Bonus (1985) and V. Vazalinskas’ Prize (1998).

On the occasion of his 80th anniversary, we wish Prof. M. Vaičys good health and success.

LIETUVOS MIŠKŲ DIRVOŽEMIŲ TYRĖJUI

PROF. HABIL. DR. MEČISLOVUI VAIČIUI – 80 METŲ

Praėjusį sausį savo 80-metį pažymėjo žymiausias Lietuvos miško dirvožemių tyrėjas prof. Mečislovas Vaičys. Mečislovas Vaičys gimė 1929 m. sausio 28 d. Ignalinos rajono (buv. Dūkšto valsčiaus) Tartoko kaimo ūkininko šeimoje. Iki 1939 m. gyveno okupuotame Vilniaus krašte, todėl pradinėse mokyklose teko mokytis lenkų kalba. Tai nesutrukdė 1947 m. baigti K. Būgos Zarasų gimnaziją. Per 1948 m. spėta, pabaigus Kaune miškotvarkininkų kursus, padirbėti techniku-geodezistu Lietuvos ir Karelijos miškuose. 1949–1954 m. studijavo Lietuvos žemės ūkio akademijos Miškų ūkio fakultete, laisvalaikį dirbo Miškų ūkio institute vyresniuoju laborantu. Gavęs diplomą su pagyrimu, 1954–1958 m. mokėsi stacionarinėje aspirantūroje buv. SSSR mokslų akademijos Miškų institute Maskvoje. Tyrimus vykdė Lietuvoje ir parengė disertacinį darbą apie maumedynų ir eglynų poveikį dirvožemiams ir šių medynų produktyvumo priklausomumą nuo dirvožemio savybių, už kurį 1958 m. suteiktas biologijos mokslų kandidato (dabar daktaro) mokslinis laipsnis. Darbo vadovas prof. S. Zonas agitavo jį dirbti Kursko dirvožemių tyrimo stoties direktoriumi. Tačiau M. Vaičys liko ištikimas savo kraštui ir tų pačių metų rudenį grįžo į Lietuvą. Metus padirbęs Miškų institute, 1960 m. M. Vaičys perėjo dirbti būrio viršininku į Lietuvos „Miško projektą“, kuriame organizavo miškų dirvožemių kartografavimo darbus. 1961 m. rudenį, įsteigus Lietuvos miškų ūkio mokslinio tyrimo instituto Miško dirvožemių ir miško tipologijos skyrių, skiriamas jo vedėju. Institute iš viso dirbta net 40 metų: 1973 m. buvo paskirtas direktoriaus pavaduotoju moksliniam darbui, 1984–1988 m. dirbo instituto direktoriumi.

Suprasdamas miškų dirvotyros išskirtinę svarbą miškotyrai ir miškininkavimui, profesorius nuosekliai tiria miško ir dirvožemių sąveiką, miško dirvožemių genezę ir savybes, miškų produktyvumo priklausomumą nuo dirvožemių savybių, technogeninio oro užterštumo poveikį miškams ir jų dirvožemiams. Miškotvarkai ir praktinei miškininkystei svarbios prof. M. Vaičio tyrimų kryptys: miškų dirvožemių kartografavimas ir bonitavimas, dirvožemių ir miško augaviečių klasifikacija, miškų tvarkymas dirvožemių tipologiniu pagrindu, miško daigynų tręšimas, miškų ir miško dirvožemių būklės stebėseną (monitoringas).

Visos Lietuvos miškų genezės tyrimuose taikyti pažangūs mikromorfologijos metodai: termogramos, rentgenogramos, elektroninis mikroskopavimas ir kt. Išaiškinta, kad Lietuvos miškų dirvožemiuose vyrauja dirvodaros procesai: išmolėjimas, rudžemėjimas, jaurėjimas ir glėjėjimas. Skirtingų miško dirvožemių fizikines, chemines ir biologines savybes lemia ne vien dirvožemių genezė, bet ir medynų rūšinė sudėtis. Teigiamai dirvodarą veikia iš uosynų, liepynų, baltalksnyčių ir ažuolynų nuokritų susidariusios miško paklotės, turtingos azoto, kalcio, kalio ir kitų elementų.

1959–1972 m. Lietuvos „Miško projekto“ dirvožeminiškai, vadovaujami M. Vaičio, detaliai tyrė dirvožemius pagrindiniuose ir būdinguose geomorfologiniuose rajonuose ir miškuose, sudarydami dirvožemių bei miško augaviečių žemėlapius. Iš viso detaliai sukartografuota 110 tūkst. hektarų (šios medžiagos pagrindu M. Vaičys 1962 m. sudarė patikslintą miško dirvožemių klasifikaciją). M. Vaičiui parengus naują supaprastintą tyrimo metodą, iki 1977 m. palapsniui buvo sukartografuoti visi Lietuvos miškų dirvožemiai. Lietuva tapo pirmąja buvusios Sovietų Sąjungos respublika, kurioje gamybiniu mastu buvo ištirti ir sukartografuoti visi respublikos miškų dirvožemiai (Europoje tokie darbai buvo atlikti tik Rytų Vokietijoje). Gautos medžiagos pagrindu J. Kenstavičius ir M. Vaičys parengė miškų tvarkymo dirvožeminiu-tipologiniu pagrindu metodą, už kurį šiems autoriams ir A. Rutkauskui 1985 m. buvo paskirta Valstybinė premija.

Kartografuojant Lietuvos miško dirvožemius paaiškėjo, kad būtina paruošti nacionalinę miško augaviečių klasifikaciją. Pirmąjį jos variantą M. Vaičys su B. Labanausku sudarė 1965 m. Dabar miškotvarkoje ir miškonaudoje (miško želdinių rūšinės sudėties, kirtimų, priešgaisrinių, melioracinių ir kt. ūkinių priemonių projektavimui) bei moksliniuose tyrimuose taikoma M. Vaičio 1983 m. patobulinta miško augaviečių klasifikacija. Joje pagal dirvožemių drėgnumo laipsnį augavietės skirstomos į 6 grupes: normalaus drėgnumo šlaitų (>15°) dirvožemiai (*Š*); normalaus drėgnumo (*N*); laikinai perteklingo drėgnumo (*L*); pastoviai perteklingo drėgnumo (*U*) mineraliniai dirvožemiai bei nusausinti (*Pⁿ*) ir nesusausinti (*P*) pelkiniai durpiniai dirvožemiai. Augaviečių derlingumo laipsnis vertinamas: *a* – labai nederlingi; *b* – nederlingi; *c* – derlingi; *d* – labai derlingi; *f* – ypač derlingi; *e* – degraduoti (vėjinės ar vandeninės erozijos, gaisrų ir kt.) dirvožemiai. Klasifikacijoje taip pat suskirstytos ir dirvodarinės uolienos: lengvos (*l*), sunkios (*s*) ir dvilytės – lengvos ant sunkių arba sunkios ant lengvų (*p*).

Apibendrinęs gausius miško dirvožemių tyrimo duomenis, 1972 m. M. Vaičys parengė daktaro (habilituoto daktaro) disertaciją apie Lietuvos pagrindinius miško dirvožemių tipus, jų genezę ir evoliuciją, kurią 1973 m. apgynė Latvijos žemės ūkio akademijoje.

Greta pasiekimų miškų dirvotyroje būtina pažymėti, kad prie tuometinio Jonavos GS „Azotas“ (dabar AB „Achema“) pradėjus masiškai džiūti miškams, prof. M. Vaičio iniciatyva ir jam vadovaujant 1980 m. Miškų institute pradėti kompleksiniai atmosferos užterštumo poveikio miško ekosistemoms tyrimai. Tokie tyrimai miškuose vėliau buvo vykdomi ir prie kitų pramonės įmonių: AB „Akmenės cementas“, AB „Lifosa“, Dvarčionių keramikos gamyklos ir kt. Tyrimų sėkmingą vykdymą ir reikšmingumą rodo tai, kad 1988 m. tuometinio

SSSR valstybinio miškų ūkio komiteto sprendimu Lietuvos miškų ūkio mokslinio tyrimo institutas tapo SSSR europinės dalies miškų monitoringo centru, o prof. M. Vaičys buvo paskirtas šių darbų koordinatoriumi. Jam teko parengti darbų metodus, apibendrinti ne tik Lietuvos, bet ir Rusijos Kaliningrado srities (čia profesorius tiesiogiai vykdė monitoringą), Karelijos, Leningrado srities, Estijos, Latvijos, Baltarusijos ir Ukrainos duomenis, pristatyti ir referuoti juos Europos miškų monitoringo programos (*ICP-Forests*) Vakarų (Hamburge) ir Rytų (Prahoje) centruose. Atkūrus Lietuvai nepriklausomybę, prof. M. Vaičiui vadovaujant 1992–1993 m. pirmą kartą atliktas (16 × 16 ir 8 × 8 km tinkluose) Respublikos miškų dirvožemių monitoringas.

Prof. M. Vaičys kartu su bendraautorais (V. Buivydaite, J. Juodis, A. Motuzas) 1999 m. parengė naująją Lietuvos dirvožemių klasifikaciją (LTDK-99), kuri leidžia įvardyti Lietuvos dirvožemius pagal FAO-UNESCO Pasaulinę dirvožemių legendą. Šioje klasifikacijoje vietoje 6-ių dabar dirvožemiai suskirstyti į 12 grupių (tipų). Sukurti nauji lietuviški dirvožemių pavadinimai: išplautžemiai, jaurazemiai, durpžemiai ir kt.

Prof. M. Vaičys – daugelio mokslinių kongresų, konferencijų, pasitarimų organizatorius ir dalyvis. Mokslinius pranešimus skaitė ne tik Lietuvoje, bet ir Austrijoje, Kanadoje, Rusijoje, Vokietijoje, Kazachstane, Uzbekijoje, Ukrainoje, Latvijoje, Estijoje, Čekijos Respublikoje, Lenkijoje, Slovakijoje.

Ženkli prof. M. Vaičio visuomeninė veikla. Jis ilgus metus buvo Lenino sąjunginės žemės ūkio akademijos Vakarų skyriaus miško ūkio sekcijos pirmininkas, Baltarusijos dirvožemių ir agrochemijos mokslinio tyrimo instituto specializuotos mokslinės tarybos narys, Lietuvos dirvožemininkų draugijos pirmininkas (dabar garbės pirmininkas), Tarptautinės dirvožemininkų sąjungos ir Miško tyrimo organizacijų tarptautinės sąjungos (IUFRO) narys. Prof. M. Vaičys daugiau kaip dešimt metų dėstė dirvotyros kursą Lietuvos žemės ūkio akademijos (LŽŪA, dabar LŽŪU) studentams.

1980 m. M. Vaičiui suteiktas Lietuvos nusipelnusio mokslo veikėjo, 1981 m. – profesoriaus, 1987 m. – Garbės miškovtvarkininko vardas. Be minėtos valstybinės premijos, už aktualų ekologinę tematiką paskelbtą straipsnį žurnale „Mokslas ir gyvenimas“ (1986 m.) skirta kolūkinė premija. Reikšmingi mokslo darbai įvertinti V. Vazalinsko premija. Už sisteminių dirvotyros terminų žodynėlį su bendraautorais prof. M. Vaičys tapo LŽŪU premijos laureatu. Už miškų tvarkymo metodo dirvožeminiu-tipologiniu pagrindu sukūrimą bei neįkainojamą nuolatinę paramą nustatant Lietuvos miškų dirvožemius Lietuvos miškovtvarkos 80-mečio proga LR Ministras Pirmininkas A. Brazauskas 2002 m. prof. M. Vaičį apdovanojo padėkos raštu. Knygos „Rusijos juodžemis“ 100-mečio proga apdovanotas Rusijos V. Dokučiajevo dirvožemininkų draugi-

jos (prof. M. Vaičys yra jos garbės narys) medaliu. 2008 m. už miško dirvožemių tyrimo pasiekimus Lietuvos miškų institute prof. M. Vaičiui įteiktas jubiliejinis medalis.

Prof. M. Vaičys vienas ir su bendraautorais yra paskelbęs per 650 mokslinių bei mokslo populiarinimo publikacijų. Iš svarbesnių ankstesnių metų prof. M. Vaičio darbų galima paminėti knygas „Miško dirvožemių tyrimo ir kartografavimo metodiniai nurodymai“ (1967), „Miškų dirvožemių kartografavimo pagrindai“ (1973), „Pietų Pabaltijo miškų dirvožemių genezė ir savybės“ (1975), „Miškų dirvožemio bonitavimo principai“ (1976), „Nurodymai miško augavietėms apibūdinti“ (1983). Kaip bendraautoris ruošė medžiagą knygoms „Lietuvos TSR miškai“ (1962), „Dirvožemių kartografijos medžiagos panaudojimas miškų ūkyje“ (1966), „Lietuvos TSR ir Kaliningrado srities dirvožemiai“ (1969), „Miško dirvožemių žinynas“ (1970), vadovėliui „Miškininkystė“ (1979), darbų rinkiniui „Pietų Pabaltijo pušynai ir jų augimo dirvožeminės-ekologinės sąlygos“ (1981), „Pušies, eglės ir beržo gyvybingumo būklės nustatymo metodiniai nurodymai“ (1987), „Daugiakalbio miško pakločių ir humuso terminų žodynas“ (išleista Lenkijoje, 1988), „Medžių defoliacijų vertinimas“ (1989), „Rūgštieji lietūs ir jų poveikis įvairiems gamtos komponentams“ (1991), „Žuvinto draustinis“ (1993), „Sisteminis dirvotyros terminų žodynelis“ (1997), „Lietuvos miškų būklė ir ją sąlygojantys veiksniai“ (1999). Prof. M. Vaičys yra labai stambios, net 1244 psl., monografijos „Lietuvos dirvožemiai“ (2001) bendraautoris, parašęs apie 30 % šios monografijos apimties.

Ir nedirbdamas Miškų institute, prof. M. Vaičys neužmiršta dirvotyros ir ekologijos. Dalyvavo ruošiant XX amžiaus Lietuvos miškų metrašį (2003) ir vadovėlį „Miško ekologija“ (2008). Su kolegomis parengė ir paskelbė knygas „Miško augaviečių tipai“ ir „Lietuvos dirvožemių makromorfologinė diagnostika“ (abi 2006 m.). Praėjusiais metais daktaro disertaciją apgynė jau 9-as profesoriaus doktorantas R. Beniušis. Kartu su žemės ūkio dirvotyros specialistais vykdė miško ir žemės ūkio dirvožemių palyginamuosius tyrimus. Taip pat ieškoma galimybių suderinti anksčiau ir dabar skirtingais metodais nustatytas dirvožemių agrochemines savybes. Prof. M. Vaičys ir toliau aktyviai dalyvauja Lietuvos dirvožemininkų draugijos, kuri 2008 m. atšventė savo 50-metį, veikloje. Sutvarkymo laukia sukaupta dirvožemių monolitų, uolienu ir mineralų kolekcija, publikavimo – eileraščių rinkiniai.

Linkime Jubiliatui stiprios sveikatos, neblėstančios energijos ir naujų kūrybinių pasiekimų.

Dr. Kęstutis ARMOLAITIS
Lietuvos miškų institutas